Shakespeare:

Sok hűhó semmiért

Katona József Színház
Kecskemét
1965-66

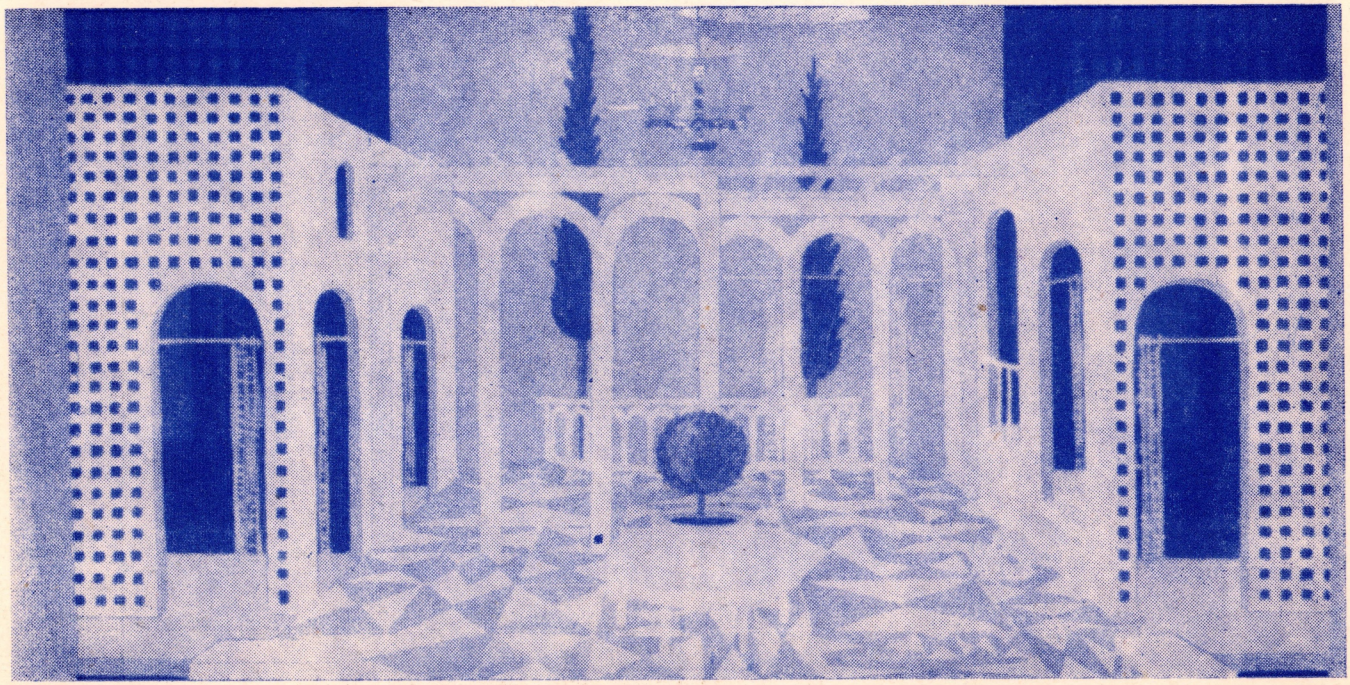

Borcsa István színpadképe a Sok hűhó semmiért c. Shakespeare vígjátékhoz

MAGYAR KÖZGYŰJTEMÉNY KÖNYVTÁR
1935/1487/93
BUDAPEST MÚZEUM

William Shakespeare és felesége,
Anna Hathaway
Thomas Brooks festménye

Hevesi Sándor

tanulmányából

(1910)

(Részletek)

Sok hűhó semmiért

„Sok hűhó semmiért!" — Nem úgy hangzik-e ez a cím, mint egy egészséges jóízű kacaj? Shakespearenek volt egy napfényes, nevető korszaka, amikor mindenben gyönyörködött és nem fájlalt semmit, amikor a súlyos életet könnyű játéknak érezte s farsangi örömében átugratott a józan valóság korlátain. „Annyi bizonyos, hogy maga víg órában jött a világra", mondja a „Sok hűhó semmiért"-ben a herceg Beatricenak, „Óh dehogy, fenség, az anyám jajgatott: de volt az égen egy csillag, az táncolt és én éppen akkor jöttem a világra." Shakespearenak három vígjátéka: A sok hűhó semmiért, a Vízkereszt vagy amit akartok. Ahogy tetszik: ilyen táncoló csillag alatt született, azért is mind a három csupa ritmus és ragyogás. Szeszélyes dallamos címük is elárulja, hogy nem ereszkednek le vastag gyökerekkel a valóság talajába, a törzsük is karcsú és vékony, szinte öszszeroppan, mert nem bírja hordani virágos terhét. Ebben a három vígjátékban lendül életre Shakespeare boldogságos korszakának három gráciája: a mókás Beatrice, a mosolygó Rozalinda a mélázó Viola, három leány, édestestvérek majdnem ikrek, olyan hasonlatosak és mégis olyan különbözők.

A Sok hűhó semmiért majdnem egyidős a másik kettővel, de a kritikának szinte egyhangú megállapodása szerint éppenséggel nem egyenrangú velük. Beatrice és Benedek furcsa háborújáért rajong a kritikusok egy része s benne látják a darab értékét és életrevalóságát, amit azzal is bizonyítanak, hogy Garrick 18 év alatt 101-szer játszotta el Londonban (1759—1776), a másik tábor ellenben ízetlennek és erőltetettnek találja az egész párbajt s a költő Swinburneön kívül nem tudok senkit, aki a darabért mint egészért lelkesedni tudott volna.

A Shakespeare-kritika itt három ponton ostromolja a darabot. Az egyik az, hogy Claudio, aki az oltár előtt legyalázza menyasszonyát, visszatetsző, sőt visszataszító alak, a második, hogy János rosszasága és ármányossága megokolatlan, a harmadik, hogy a történet nemcsak valószínűtlen, hanem sötét is egyúttal, úgy, hogy nem illik bele a vígjátéki keretbe, sőt nem is tűri a vígjátéki megoldást.

Az angol renaissance még csak nem is olasz renaissance s nem csupán azért, mert az olaszok még mindig az újjaikat használták. A renaissance reformáció is volt egyúttal, s mámoros jókedve, mohó érzékisége, naív szemérmetlensége, féktelen életimádása, amely a nagy festők szentképeiről, a legvilágosabb varázssal mosolyog le ránk, s amely Shakespeare legharmatosabb leányalakjaiból is kitör, amit sokan középkori nyersességnek, gótikus barbárságnak neveztek Shakespeareben s amit ma is legjobban ki szeretnénk tudni belőle: szerves része a Shakespearei drámának, amely alapjában véve népies és közönséges, a szónak legjobb és legtiszteletreméltóbb értelmében.

Finomságot, előkelőséget, gyöngédséget, tapintatot, illendőséget, mai felfogás szerint, ne várjunk Shakespeare gavallérjaitól.

Már most, ha a renaissance valóságából nézzük Claudio alakját, egész arculata egyszerre megváltozik. Claudio a csatatéren volt s bárányi alakban oroszláni tetteket vitt véghez, ezt mondja róla a hírnök az első jelenetben. Ez a leírás pedig nem mond se többet, sem kevesebbet, mint hogy Claudio egy tejfeles szájú Hektor vagy Achilles, ami az egész darab szempontjából nagyon fontos. A magyarázók figyelmen kívül hagyták, hogy Claudio még gyerek, ami pedig nem mellékes.

És ha ebben a darabban volnának, vagy vannak valószínűtlenségek, lélektani megokolatlanságok, vakságok, képtelen félreértések: vajjon nem éppen ezekben rejlik-e a darab mosolygó fölényes bölcsessége, vajjon nem éppen ezekből sugárzik-e ki megragadó költőisége?

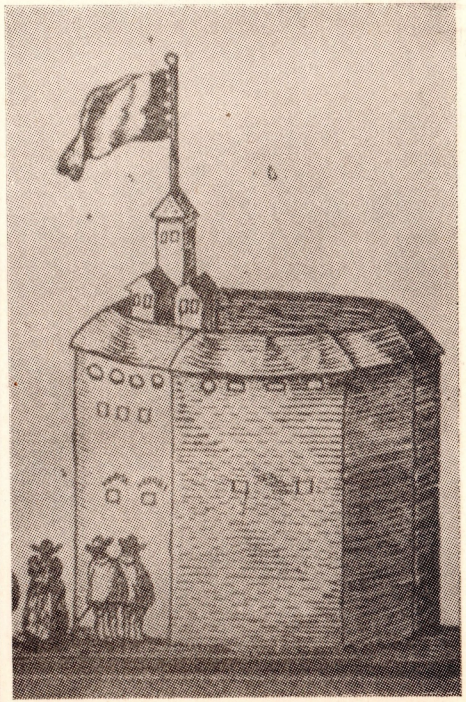

Globe Theatre XVII. sz. London

93

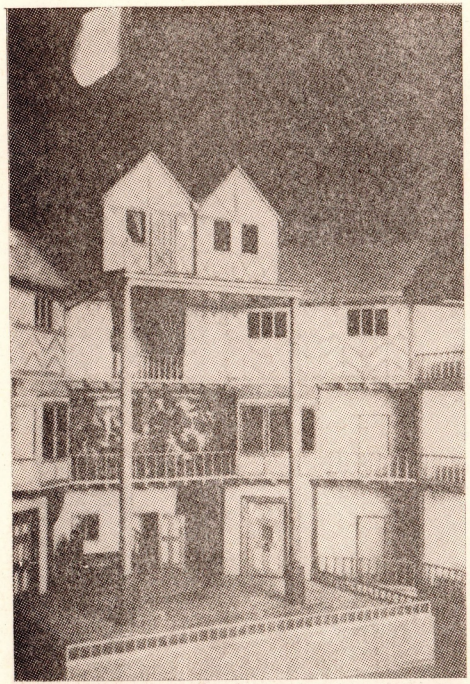

A Globe Theatre rekonstruált
színpadának képe

Vajjon Shakespeare e vígjátéka nem éppen azt jelenti-e, hogy néha olyan káprázat, olyan vakság, oly korlátoltság fog el bennünket, hogy felülünk a legnagyobb ostobaságnak, lecsúszunk az egyenes útról, be egy útvesztőbe, egyszerre elsötétedik előttük minden, azt hisszük, hogy életünk nagy katasztrófája elé kerültünk, már megkondulnak a harangok, lobognak a gyászfátyolos gyertyák, csattan a kripta fedele, — de aztán egyszerre, mintha lidércnyomás, álom, vagy káprázat lett volna az egész, minden elmúlt és minden baj nélkül? Megint azok vagyunk, akik voltunk. Ha ilyen lírailag és ilyen muzikálisan fogjuk fel a darabot, akkor egy háromtételű szímfóniának fogjuk érezni s tökéletes szerkezetnek, amelynek minden tétele elragadó. A Claudio—Hero történet olyan, mint egy allegro appassionato, a Beatrice és Benedek szerelmi évődése egy scherzó, allegro vivace, s a két rendőr mókái a burlesca.

S milyen csodálatos modulációval fonódnak össze ezek a motívumok egy nagy egységes egésszé, éppen abban a sokat szidott templomi jelenetben, amely tetőpontja az egész darabnak. Ennek a jelenetnek az előkészítése tisztán vígjátéki és fölötte elmés. A rendőrök már éjszaka elcsíptték János herceg embereit és fölfedezték az egész cselszövényt. Mármost, ha minden a világon a józan ész követelményei szerint bonyolódnék le: akkor itt semmi baj sem történhetnék. Az éjjeli őrök mindent hallottak s egyetlen szóval útját lehetne állani minden komoly fordulatnak, elejét lehetne venni az egész templomi botránynak. S vajjon miért nem hangzik el ez az egy szó? Egyszerűen azért, mert a hivatalos eljárás nem tűri meg. Mert a hivatalos eljárás, az aktaszerű elintézés, a formális lebonyolítás, amely minden csekély dolognak nagy feneket kerít: ez még csak az igazi sok hűhó semmiért. Milyen finom és fortélyos az a jelenet, amikor Galagonya meg a másik rendőr kora reggel, még az esküvő előtt beállítanak Leonatohoz és sok szóval, de annál kevesebb értelemmel előadják neki, hogy az éjjel elcsíptek két nagy gonosztevőt, akik Leonato urat közelről érdekelnék. Leonato nem akarja meghallgatni őket, türelmetlenkedik,

mert siet a templomba. És ez a sietség nem véletlen, s mint motívum nem először jelenik meg, hanem jellemzi az egész darabot. Claudio egész szerelme, leánykérése, esküvője elsietett dolog, sőt a templomi botrány is elhamarkodás, mert nem volt ideje sem arra, hogy gondolkozzék hiszen Hero éjszakai beszélgetése és az esküvő között mindössze pár óra telik el. Sietünk, mohón éljük az életet, nem állunk meg egy percre sem, hogy magunkba szálljunk, ezért ülünk fel a legbolondabb rágalomnak. Shakespeare édes iróniája még tovább megy. Amikor Claudio az oltár előtt legyalázza menyasszonyát, Beatrice esküszik, unokahuga ártatlanságára, s egész karaktere megnő; amikor ilyen nemes hévvel áll ki Hero védelmére, ebből a folyton csúfondáros, pattogó, okvetetlenkedő leányból egyszerre olyan melegség árad ki, olyan igazi emberség és okosság, hogy le szeretnénk borulni előtte. De már a következő pillanatban arra tüzeli Benedeket, hogy ölje meg Claudiot, aki gazember, s ezzel bizonyítsa be iránta való szerelmét. Még ez az okos leány sem lát tovább az orránál.

Nem értjük az életet, mert nem látjuk az összefüggéseket. Megbotlunk az egyenes úton, mert minduntalan beleütközünk a saját tévedésünkbe. Két ember házasságra akar lépni és nem ismerik egymást, két ember kígyót-békát kiált egymásra s kiderül, hogy majd meghalnak egymásért, csak ők maguk nem tudták. S ott van a hivatalos hatalom, amelynek hivatása és föladata, hogy őrködjék az emberek dolgai fölött, s az folyton csak a saját tekintélyével törődik s mindig elkésik egy döntő órával.

Az élet rendje olyan egyszerű volna, ha az emberek össze nem kuszálnák. De az élet mindennél erősebb, s ha másképp nem tudja a maga igazát érvényesíteni; azokhoz az eszközökhöz folyamodik, amelyeket mi emberi rövidlátással véletlennek nevezünk. A véletlenségek és valószínűtlenségek, amelyek Shakespeare e vígjátékában előfordulnak, az élet igazi rendjét szolgálják, szemben az elvakult emberi indulattal, amely igazán nem egyéb, mint Sok hűhó semmiért.

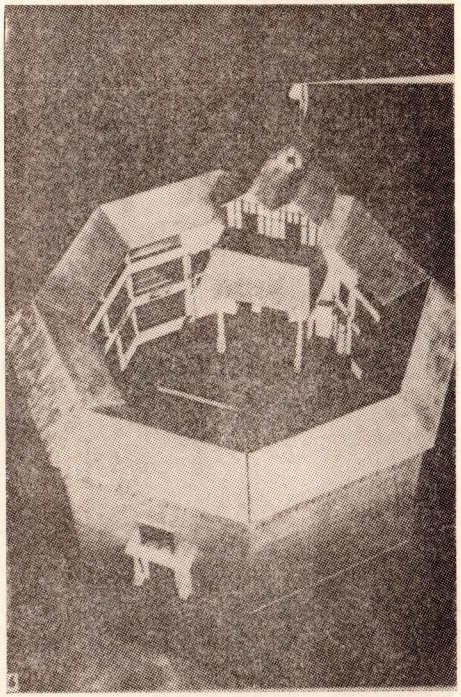

Globe Theatre Stradforban XVII. sz.

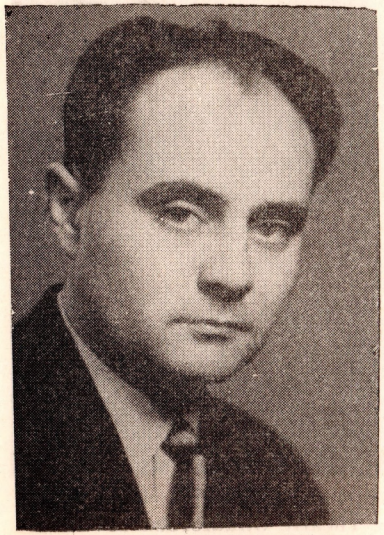

Shakespeare:

Sok hűhó semmiért

Kecskeméten 1966-ban

Színházunk közönsége tiszteli és szereti Shakespeare-t — ez a tapasztalatunk. Mivel gazdag cselekménye, fordulatai lebilincselik nézőink figyelmét, magukkal ragadják képzeletét. Zseniális alkotónk ebben a darabjában sem kíméli csodálatosan gazdag meseszövő fantáziáját; sziporkázóan színes képet fest e nagyszerű korról: az ember újjászületésének koráról. Nagy élmény e korban — Shakespeare-től vezetve — benne élni, együtt érezni alakjaival, izgulni a cselszövők elbukásáért és az igazak győzelméért.

Nincs olyan alkotóművész, aki többet tudott volna elmondani az emberről, mint Shakespeare! Alakjainak sokrétűen összetett jelleme számunkra is szolgál meglepetéssel; a lélek mélységeit, titkait értő és érző szemével tárja elénk, nemcsak megismertetve velünk az embert, hanem érzelmet is keltve jelleme és tettei iránt. Talán ez a legnagyobb élmény, amellyel gazdagít minket hiszen alakjain keresztül saját magunkat és embertársainkat is teljesebben megismerhetjük.

Szeretnénk e történetet és alakjait úgy ábrázolni, hogy nézőink gazdagabbak legyenek egy nagy élménnyel.

Pétervári István
rendező

Dévay Camilla

Baracsi Ferenc

Moór Marianne

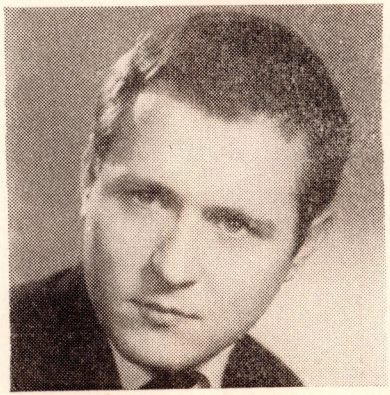

Schwetz András

Kölgyesi György

Faragó Sári

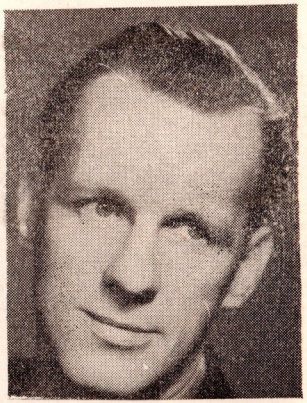

Süle Géza

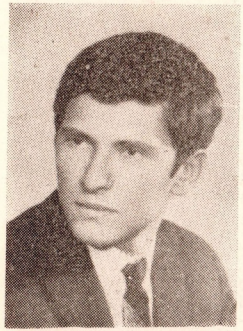

Tóth Sándor

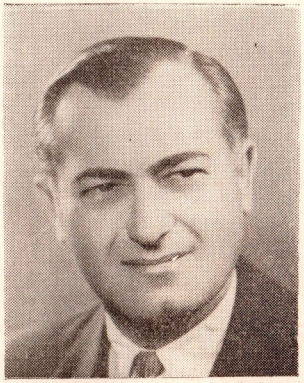

Budai László

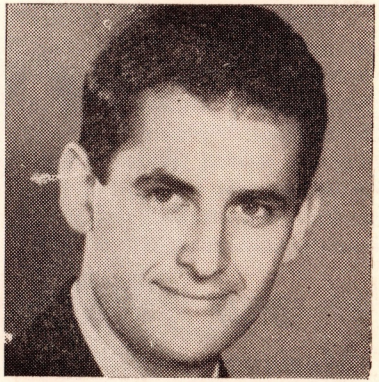

Forró Pál

Mezey Lajos

Jánoky Sándor

Borbíró Andrea

Fekete Tibor

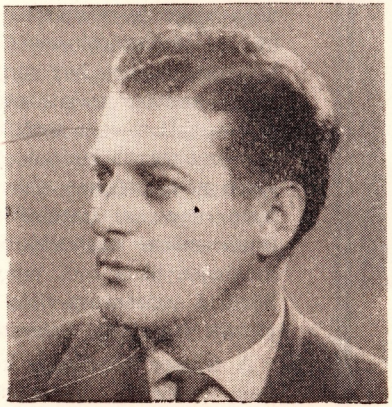

Major Pál

Piróth Gyula

Gyárfás Miklós:

A humor költészete

Az ember érzelemvilágát a humoros ábrázolási mód nem teszi egyoldalúvá. A tréfának éppen úgy szárnya van, mint minden más költői kifejezési formának. Shakespeare vígjátékaira különösen jellemző a humoros ábrázolás költői foka. Vígjátékainak egy része — Szentivánéji álom, Ahogy tetszik — elbűvölő mese, amelyben a tündérvilág erdejében keveredik álom és valóság. A Windsori víg nők-ben tréfás játékban öltik magukra a tündérvilág jelmezeit a valóságos emberek. Mindezen túl, a valóságos környezetben történő vígjátékainak levegőjében is remeg valami a tündérmesék színeiből. S ha hőseit vizsgáljuk, bennük is könnyen felfedezhető közelebbi vagy távolabbi rokonság a mesék alakjaival. Reneszánsz jókedv, a játékos meseszövés költői áradása ringatja vígjátékait, melyekben a költő kivétel nélkül a szerelemről énekel, hol ábrándosan, hol gonoszkodva, hol himnikusan, hol gúnyolódva. Shakespeare szerelempárti! Az egészséges szép szerelmet, a boldogságot örömteli hangon énekli meg, s csak azokat gúnyolja, akik magányosságban makrancoskodnak, vagy tréfát űznek a szerelemből. Azon pedig végkép elveri a port, akik mint Falstaff, szennyes manccsal közeledik a bájos, tréfakedvelő Ámor felé. Shakespeare vígjátékaiban a szerelmesek minden típusát megismerjük s ami bonyodalom csak lehetséges a szerelem körül a reneszánsz-világ látóhatára alatt, az mind benne kígyózik vígjátékai meseszövésében.

A humor költőisége különösen alakjainak filozófálgatásában, érzelmük csillogásában érezhető. Határtalan képzeletvilága egyetlen érzés elmondására kilenc vígjátéki alkalmat

teremtett. Kilenc vígjátékot írt a szerelemről, s ezekkel a humor nyelvén nem mondott kevesebbet, mint a szerelemről szóló tragédiáival. Vígjátékainak egyik nagy érdeme, hogy minden vidámságuk ellenére, a szerelemről szóló mondanivalójuk komoly. Mély, nagy érzések szólalnak a vidám hangszeren, s a sok bonyodalom, félreértés, rászedés közepette diadalmas, győzelmes a szerelem. Sok mindenen nevetünk vígjátékaiban, de a nagy érzés rovására sohasem.

Táncraperdülnek a szavak, vidáman szökdécselnek a gondolatok, az eget ostromolják a fölhevült hasonlatok, színteli képek a költészet friss szellőjárásában, minden az élet örömét hirdeti — humora sohasem kiábrándító. A shakespeare-i humor — akár tündérszárnyon repül, akár tenyerestalpas — a széppel sohasem szemtelenkedő, annál hevesebben forral bosszút az alantas érzések ellen.

Nem határolhatjuk el Shakespeare költészetét vígjátékai és tragédiái között. Alakjai, helyzetei, gondolatai hol ebben, hol abban a műfajban tűnnek fel. Így Desdemona tragikus alakja vígjátéki formában a Sok hűhó semmiért Herojában, Jágó a fattyú János hercegében. A költészet — amely végtelen emberismeretéből és emberszeretetéből táplálkozik — tartja Shakespeare minden művét felbonthatatlan egységben, s maradandóságban. Ennek a költészetnek egyik oldala a tragikusan fenséges, a másik játékosan vidám, de a kettő egymástól nem független.

» «

Peggy Ashcroft és John Gielgud a Sok hűhó semmiért londoni előadásán

Hevesi Sándor:

Az igazi Shakespeare

(1917)

(Részletek)

Nagy költők arca minden kor ködében máskép tükröződik s a remekművek folyton változnak az idővel. Ha nem tudnak változni nem is remekművek, mert a változás az életerő és életrevalóság próbája. Amit „belemagyarázás"-nak szoktunk nevezni, leintő gesztussal: talán semmi egyéb, mint a költőnek vagy a remekműnek egy későbbi korban való elhelyezkedése, ami sohasem járhat nehézségek és erőszakosság nélkül. Csak azok élnek, akik alkalmasak a belemagyarázásokra.

Shakespeare, minden színpadi erőszakosság, színészi túlkapás és rendezői túltengés ellenére állandóan hat a nagy közönségre, kivált Német-, Olasz és Magyarországon. Hamlet, Lear király, Othello, Rómeo és Júlia elevenebben élnek a köztudatban, mint akárhány valóságos nagyság. A nagy közönség csonkított alakban, tökéletlen ábrázolásban és közepes fordításban is szereti, élvezi Shakespearet. És ámbár igaz, hogy Németországban és minálunk hosszantartó, tudatos és tervszerű munkálkodás áll a mai Shakespeare-kultusz hátterében: ennek a páratlan jelenségnek fő okát mégsem találhatjuk meg abban, hogy a tudósoknak sikerült Shakespeare-re kitanítani a közönséget. Shakespeare népszerűségének egyszerűbb és alaposabb oka van. Az egész világ drámairodalmában Shakespeare az egyetlen igazán nagy költő, aki a színésznek és a tömegnek írta színdarabjait. Shakespeareben vannak a leghálásabb szerepek és a leghatásosabb jelenetek. Calderon igen nagy költő, de az Álom az élet nem a tömegeknek való, Molière a legnagyobb

vígjátékíró, de a Mizantróp kaviár a nagyközönségnek. Racine nagy drámaíró, de Andromaque-ot csak a műveltek értik és élvezik. Hamlet mindenki számára való, mert nem csak mély, hanem közönséges is egyúttal, nemcsak a legnagyobb költő munkája hanem a közönséges színpadi íróé is, aki tudta, hogy mi kell a tömegnek s meghalt emberek szellemével, kardvassal, gyilkolással dolgozott, színjátékkal a színjátékban és tömérdek más melodrámai elemmel, amely már csupa kipróbált hatás volt az akkori színpadon. Shakespeare a maga korának nem volt új; csupa régi, ismert, népszerű mesét vitt színpadra, a nagyközönség szájaíze szerint, de a gyakran triviális mesék alakjait igézetes költői erővel támasztotta föl. „Kelj föl és járj" — mondta a sok ismert és kopott alaknak — s ezek életre lendültek s azóta is itt járnak közöttünk s még a közepes színész hangján keresztül is valóságosabbak minden élő embernél.

Shakespeare a színpad paradoxonjának legtökéletesebb megvalósulása. Kell a tömegnek és kell a választottaknak. Olyan színpadi mesterember, hogy a csőcselék is gyönyörködik benne, olyan nagyszerű költő, hogy a legfinomabbak is élvezik. Hatása a nagyközönségre mindig biztos és talán éppen ezért mindig újra és újra meglepő. De ez viszont elegendő ok lehet arra is, hogy a sok ál-Shakespeare után a nagyközönség végre a színpadon is hozzájuthasson az igazi Shakespearehez.

« »

Tervezők

Márton Aladár

Borcsa István

A Sok hűhó semmiért Magyarországon

A magyar hivatásos színjátszás és a magyarországi Shakespeare-kultusz szinte teljesen egyidős. Az első szárnypróbálgatások és az első — főleg németből fordított — Shakespeare előadások a XVIII. század végén már megtörténtek.A Sok hűhó semmiért is azok közé a sokszor és sűrűn játszott darabok közé tartozik, melyek igen hamar megjelentek a magyar színpadokon. Az egykori plakátok, feljegyzések arról tanúskodnak, hogy már 1807-ben Egymást bosszantók címmel Pesten színrekerül a Much ado about nothing — Heinrich Beck Mannheimi színész elnémetesített változata alapján — Benke József színész fordításában. E hamis változatot közel harminc éven át játszották szerte az országban.

A Magyar Tudományos Akadémia ezt a vígjátékot is a lefordítandók közé sorolta 1831-ben — de az eredeti alapján készült fordítás csak 1858-ban készült el, Ács Zsigmond munkájaként. S ez is csak 1886-ban jelent meg nyomtatásban. A Kisfaludy Társaság Arany Lászlót bízta meg az új fordítással 1870-ben, s Arany munkája 1871-ben meg is jelent a Shakespeare-sorozat XII. kötetében. 1876—1946-ig ebben — a már hiteles fordításban játszották a darabot, mely ekkor nyerte mai magyar címét is: Sok hűhó semmiért. A Hevesi Sándor rendezte Shakespeare-ciklusban e vígjátéknak is szép szerepe volt — s emlékezetes marad a rekonstruált Shakespeare színpadon való megjelenítése.

A felszabadulás után a Nemzeti Színház igen hamar, már 1946-ban műsorra tűzi Fodor József új fordításában. Az újabb Shakespeare kiadásban is már Fodor fordítása szerepel.

SHAKESPEARE

SOK HŰHÓ SEMMIÉRT

Vígjáték 2 részben

Fordította: FODOR JÓZSEF

Zenéjét szerezte: DÁVID GYULA

SZEREPLŐK:

Don Pedro, Arragónia hercege	MEZEY LAJOS
János gróf, törvénytelen öccse	MAJOR PÁL
Claudio, ifjú firenzei gróf	SCHWETZ ANDRÁS
Benedek, páduai nemes ifjú	BARACSI FERENC
Leonato, Messina kormányzója	JÁNOKY SÁNDOR Jászai-díjas
Antonio, öccse	KÖLGYESI GYÖRGY
Borachio	PIRÓTH GYULA
Konrád	TÓTH SÁNDOR
Galagonya	FEKETE TIBOR Jászai-díjas
Bunkós	BUDAI LÁSZLÓ
Ferenc barát	FORRÓ PÁL
Faszén György	SÜLE GÉZA
Hero, Leonato leánya	MOÓR MARIANNE
Margit } Hero társalgónői	~~DÉVAY CAMILLA~~ Faragó Sári Dévay Camilla
Ursula } Hero társalgónői	BORBÍRÓ ANDREA
Beatrice, Leonato unokahúga	~~FARAGÓ SÁRI~~
Egy fiú, gitáros, őrök szerzetesek, katonák	HORVÁTH FERENC BOKOR LÁSZLÓ

Futárok, őrök, kísérők

Szín: Messina

Díszlettervező: BORCSA ISTVÁN

Jelmeztervező: MÁRTON ALADÁR

Rendező: PÉTERVÁRI ISTVÁN

1588. Tévedések vígjátéka
A két veronai ifjú

1589. Felsűlt szerelmesek
Titus Andronicus

1590. Minden jó, ha jó a vége
Troilus és Cresida

1591. Rómeó és Júlia

1592. VI. Henrik

1593. III. Richard
II. Richard

1594. Szentiványéji álom
Velencei kalmár

1595. Makrancos hölgy

1596. János király

1597. IV. Henrik

1598. A windsori víg nők

1599. V. Henrik

1600. Sok hűhó semmiért
Ahogy tetszik
Vízkereszt

1601. Július Ceasar

1602. Hamlet

1603. Szeget szeggel

1604. Othelló

1605. Macbeth

1606. Lear király

1607. Antonius és Cleopatra

1608. Atheni Timon
Pericles

1609. Coriolanus

1610. Cymbeline

1611. Téli rege
VIII. Henrik

1613. A vihar

MATUNA JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁR KECSKEMÉT
995 | 1148 | 93

Shakespeare drámái

Előkészületben:

Oláh Margit - Horváth Jenő - Romhányi József

Nézd meg az apját

jazz-operett

Bemutató: 1966. január 21-én

Ára: 2,— Ft

KATONAI JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁR KECSKEMÉT

Szerkeszti: Siklós Olga
F. k.: Nádasdy Ferencné

65. 4828 BNYV Kecskemét